

Бородкіна І. М. Ст. викладач КНУБіА,
член Співки архітекторів України

ХРЕЩЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Анотація: У статті висвітлено зв'язок хрещення Київської Русі з початком якісно нового етапу розвитку її культури і архітектури; також вона містить короткий огляд нових видів споруд у християнській Русі. В даному матеріалі підкреслено важливість звернення до літописів, як до цінних своєю аутентичністю джерел інформації.

Ключові слова: історико-літературна спадщина, літопис, християнство, культурний поштовх, хрестово-купольний тип храмів.

Грунтовний підхід до вивчення будь-якого питання починається з аналізу історичних даних. Сучасні технології і всесвітня мережа дозволяють зафіксувати, передати або зібрати інформацію у лічені хвилини і без особливих зусиль. Але чи часто ми ставимо собі питання – «а як же було раніше?» Між іншим відповідь на це питання є дуже захоплюючою.

Близько XI ст. у одного з ченців Києво-Печерського Монастиря виникла ідея систематизувати існуючі історичні дані у одному рукописі. Так виникла перша відома нам літературна та історична пам'ятка – Повість минулих літ. Ченець увійшов до історії як Нестор Літописець – людина, що започаткувала на території Київської Русі новий історичний жанр – літопис. Важко собі уявити, наскільки складною була робота над літописами: спочатку автор мав по крихтах зібрати інформацію з існуючих документів та усних свідчень, систематизувати її та укласти. Текст і ілюстрації у літописах, до появи друкарських машин, автор створював власноруч.

Усна народна творчість стала тим фундаментом, на якому була відбудована стародавня історія східно-слов'янських народів, розвинулось почуття єдності походження та історичного шляху. Народними легендами, сказаннями, піснями літописці намагалися доповнити події, що відбувалися у давнину. Стародавні літописи, життя святих, проповіді, легенди зберегли величезну кількість пам'яток фольклору, родових та історичних переказів, зразків дружинного епосу.

Використовуючи невичерпні джерела фольклорного, літописного фонду перші літописці змогли відобразити картину далекого минулого Київської Русі, починаючи з її зародження

Рис.1 Літописці за роботою. Мініатюра Радзивилівського літопису

Завдяки цьому оригінальні літописи містять величезну кількість маловідомої інформації та історичних фактів, яких не знайти у підручниках історії, або в Інтернеті. Зокрема, у літописах можна відшукати і цікаву інформацію, щодо події хрещення Київської Русі.

В усі часи єдність і згуртованість народу підтримувалася вірою, спочатку це було язичництво, але велика кількість різних богів згодом почала негативно впливати на міжособистісні відносини людей, спричиняти конфлікти і руйнувати зв'язки. Тож, згодом, на зміну багатобожжю прийшло християнство.

Задовго до 988 року – року хрещення Русі князем Володимиром, в результаті економічного і культурного розвитку суспільства, християнство почало проникати на нашу територію у вигляді письменності, книг та інших джерел. Зв'язок язичницької Русі і християнської Греції підтверджується договором, укладеним у 911 і 944 роках, згадки про який було знайдено у князівських грамотах і заповітах, що збереглися в соборній церкві св. Іллі на Подолі в Києві. Але щоб християнська традиція увійшла у повсякдення слов'ян, знадобилось довгих 80 років – у письмовому свідоцтві (за списком XVIII ст.) літописця Леонтія Боболінського йдеться про те, що Русь хрестилась 5 разів:

«Извѣстно буди всякому, яко и пред Владимиром россияне по нѣким странам крестишася. Первое убо крестися славенороссийский народ еще от святого Андрея Первозванного. Єгда бо прийде к горам киевским, благослови их и крест водрузи на них. И в то время много людей, тамо живущих, вѣры Христовы научи и окрести, яко многия лѣтописци свѣдѣтельствуют, // такожде и в Великом Новгородѣ. Шедши от Києва, многих к вѣры Христовой обрати и крещением святым просвѣти. Єще же лѣтописец российский прилагает, яко и святой верховный апостол Павел учи и проповѣда евангелие Христово в Мисіи и Иллирику по писанию и в дѣяніях. А Мисія и Иллирик ест славенская земля. Потом святой Павел апостол посла славянам ученика своего Андроника, єдинаго от семидесят апостол, иже учи и крести в Ил[л]ирику и Мисіи, си ест в Болгарех, в Боснѣ и Моравѣ, идеже потом в Паноніи єпископом бисть.

Второе крестися Русь от рождества Христова 863 в царство царя греческаго Михаила за патриаршества в Цариградѣ Фотия. От них же по прошению князей славенских Святполка, Ростислава и Коцела присланны бяху славянам учителя вѣры Христови Мефодий и Кирил, сынове мужа нарочита именем Льва от Солуня. // А они по дару духа святаго преложиша греческия книги славенским языком: святое евангелие, апостол и прочіе книги.

Третее крестися россы року от рождества Христова 886 в царство греческаго царя Василия Македона, тому ж Фотию патриаршествующу. От них же присланы бысть крещенія ради россов, обладающе князю Ольгу, Михаил митрополит. Иже пришед к россам, понуждаем баше от них, да прежде чудо им кое сотворит. А он вопрошаше их: «Коего бы чуда требовали?». Они же рекоша: «Книга евангелие, яже учит вѣрѣ Христовой, да будет в огонь воверженна и аще не сгорит, познаем отгуду, яко велик ест бог, его же ты проповедуеши». Тогда митрополит повѣл огонь велій посредѣ града возложить и святое евангелие в огонь воверже и, воздвигши руцѣ на небо молися господу богу. И егда дрова погорѣша и огонь погасе, обрѣтешя // евангелие все цѣло, отнюдь огнем не бысть врежденно. Толикое чудо видѣвше, много вѣроваша в Христа и крестися.

Четвертое крестися Русь року от рождества Христова 955 в княженіе великия княгинѣ Ольги, жены Игорю, а бабы святого Владимира, во святом крещеніи нареченныя Елены. Ибо возвратившися окрещенная от Константинополя в Киев многих в Россіи крестила. Но всѣ тѣ крещения четири в Россіи бывшыя не укоренишася добрѣ ради частых браней и князей поганых, понеже Ольга и сына своего Свѣтослава обратити к Христовой вѣры не возможе.

Пятое совершенно и конечнѣ крестися россіи такожде от Константинополя князашу святому великому князю Владимиру, всея Россіи самодержцу, в царство греческих царей Василия и Константина, патриарший престол правящу Николѣ Хризоту року от рождества Христова 989, по свидѣтельству Нестора святого, лѣтописца //российского, а по Стриковскому, року от рождества Христова 980. Повелѣ же Владимир поставити каменную церковь святаго спаса великую и на том мѣстѣ, идеже кумир Перун баше, церковь святаго Василия во имя на крещеніи святом себѣ данное созда. И прочія вся богомерзскія идола овыя повелѣ в огонь вмѣтати, овыя в воду и капища бѣсовскія искореняти не токмо в Киевѣ, но и везде по всем своем Росийском государствѣ, а церкви божественныя от каменія и древес созидати. И тако благочестивая вѣра умножашеся и утверждашеся. Такожде и грады окрест Киева над рѣками Десною, Трубешом, Острем, Сулою, Сеймом созидаше. В то же время и град над рѣкою Стугнуою основа и нарече его от своего имени Василев, а нынѣ зовут его Василков.»

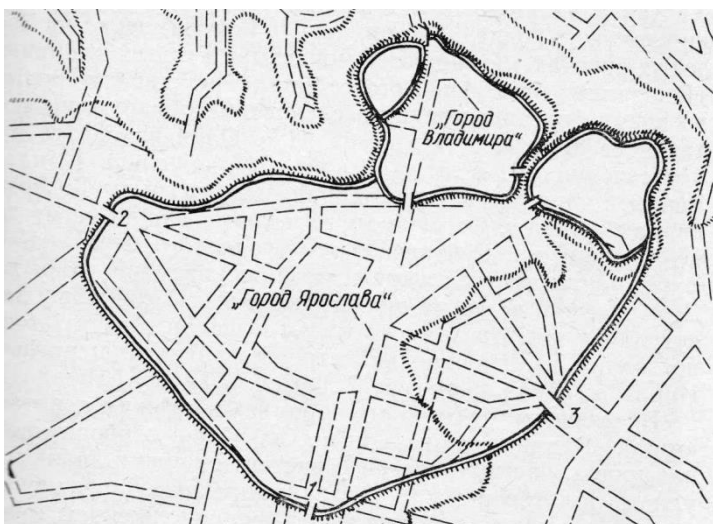

Рис. 2 Золоті ворота в Києві, розкопки. Кін. XIX ст.

Остаточне введення християнства в 988 році князем Володимиром стало потужним поштовхом у розвитку давньоруської культури. В становленні останньої також важливе значення мали зв'язки з сусідніми країнами. З Києва по Дніпру проходив шлях «Із варяг у греки», що пов'язав Русь з містами і країнами на сході і півдні, а також дозволив їй перейняти культурну спадщину Візантії і країн Західної Європи на півночі.

Рис. 3 Золоті ворота в Києві. Реконструкція за планом Є. Лопушинської.

Найбільш відчутно вплив Візантії простежувався у будівництві: в Києві почалася розбудова оборонних, палацових споруд, а також церков, прикрашених монументальними розписами, мозаїками, фресками і оздоблених різьбленим каменем. Під 1037 р. в «Повісті минулих літ» повідомляється про масштабне будівництво, що розгорнулося в Києві:

«В лѣто 6545 (1037) Заложѣ Ярославѣ городѣ великій, у негоже града суть Златая врата; заложѣ же и церковь святѣя Софѣя, митрополѣю, и посемь церковь на Золотѣхъ воротѣхъ святѣя Богородица Благовѣщенѣ, посемь святого Георгия монастырь и святѣя Ирины.»

Особливе місце серед фортифікаційних споруд займають оборонні вали з кам'яними воротами-вежами. Доречі, одною з найбільш цікавих пам'яток фортифікаційного мистецтва можна вважати Великі або Золоті ворота. Їх композицію довершувала церква Благовіщення, що, нажаль, не збереглась донині. До оборонних споруд міста також входили Верхнє місто – місто Володимира, місто Ярослава, Копирів кінець і Поділ. Київ забудовувався по радіально-кільцевій схемі. Вулиці з усіх сторін спрямовувалися до кафедрального собору, торгової площі або до міських воріт.

Основним типом масової забудови Києва була дерев'яна зрубна або стовпова конструкції житла містян. Житлова забудова була ще й садибною для простого народу, в той час як більш забезпечені громадяни будували зрубні помешкання – «хороми», що могли мати 2 і більше поверхів.

Неперевершеними зразками древньоруської будівельної культури є монументальні архітектурні споруди, що дійшли до наших днів: Софіївський собор, Кирилівська церква, видубицький Михайлівський собор. Ці споруди вражають нас вишуканістю, багатством внутрішнього оздоблення, а також винахідливістю майстрів. Для культового будівництва за основу був взятий так званий хрестово-купольний тип храмів, що сформувався у Візантії задовго до проникнення християнства в Східну Європу. В X-XI ст. на території Київської Русі розповсюдилась техніка змішаної кладки з плінфи і каменю.

Рис. 4. Михайлівський видубицький собор

Рис. 5. Софіївський собор. Київ.

Рис. 6. Кирилівська церква. Київ.

Одним з перших християнських храмів була Десятинна Церква. Як вона виглядала ми можемо уявити за допомогою її опису Леонтієм Боболінським:

«Великий самодержець российский Владимир, велию имѣя ревность по благочестию и благолѣпію церквей святых, призав мастеров от грек и созда церков каменную велию и зѣло красну тщанием своим. Украси ю и иконами и всяким благолѣпіем, якоже подобаше церкви царстей. И отда ей все, елико взял бяше в Херсонѣ: серебро, злато, крести, келихи, книги и прочая утвари. И поручи ю Анастасію протопопѣ Корсунянину и даде ей от имѣнія своего царскаго и от всѣх градов своего государства повелѣ даяти// десятину, клятвами жестокими то утвердивши, да его устав царский неврежден во вѣчныя роды, пребудет. И до нынѣ церков тая нарицается Десятинная. Такожде и богодѣлий и странноприемных домов много построи нищих ради, сирот, странных и всякими нуждными удоволи.»

Рис. 7. Десятинна церква X ст.
Реконструкція М.Н. Холостенко, Мал.
Л.І. Андрієвського, В.А. Буйновського

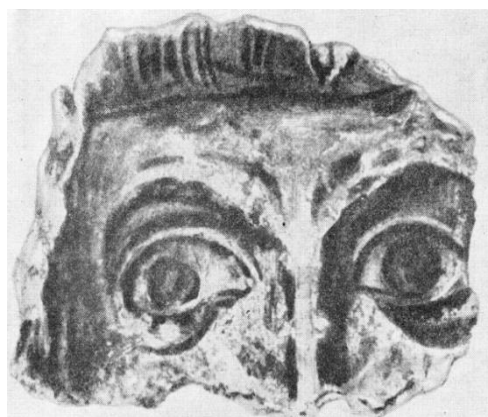

Рис.8 Фрагмент мозаїки,
знайдений під час розкопок
Десятинної церкви

Хрещення Русі безперечно посприяло якісному і швидкому культурному розвитку економіки, культури, науки. Будівництво та архітектура вийшли на новий рівень – почалась розбудова споруд нового типу з використанням нових конструкцій та декоративних елементів.

Київська Русь IX – поч. XIII ст. є яскравим прикладом того, що наявність єдиної духовної і культурної традиції згуртовує народ, а також спрямовує зусилля в одне русло, відкриваючи безліч можливостей. Єдність і гармонія у суспільстві підіймають його на новий енергетичний рівень і сприяють виникненню нових векторів його розвитку.

Література

1. Павленко Г.І. Становлення історичної белетристики в давній українській літературі. – К.: Наукова думка, 1986
2. Артеменко И.И. и др. История Киева. Том первый. Древний и средневековый Киев - К.: Наукова думка, 1982
3. Котляр И. Ф. Древняя Русь и Киев в летописных преданиях и легендах. – К.: Наукова думка, 1986

Анотация:

Статья освещает свят крещения Киевской Руси с началом качественно нового этапа в развитии ее культуры и архитектуры, а также содержит короткий обзор новых видов сооружений в христианской Руси. Данный материал ставит акцент на важность изучения летописей, как ценных своей аутентичностью источников информации.

Ключевые слова: историко-литературное наследие, летопись, христианство, культурный прогресс, крестово-купольный тип храмов.

Annotation:

This article is about baptism of Kyiv Rusin on junction with a new architectural and cultural standing. It also has short views of new built architecture. Also, this article stress its point on importance to learn the authentic information from Letopis.

Keywords: historical and literary heritage, chronicle, cultural progress, Christianity, cross-domed type of temples.